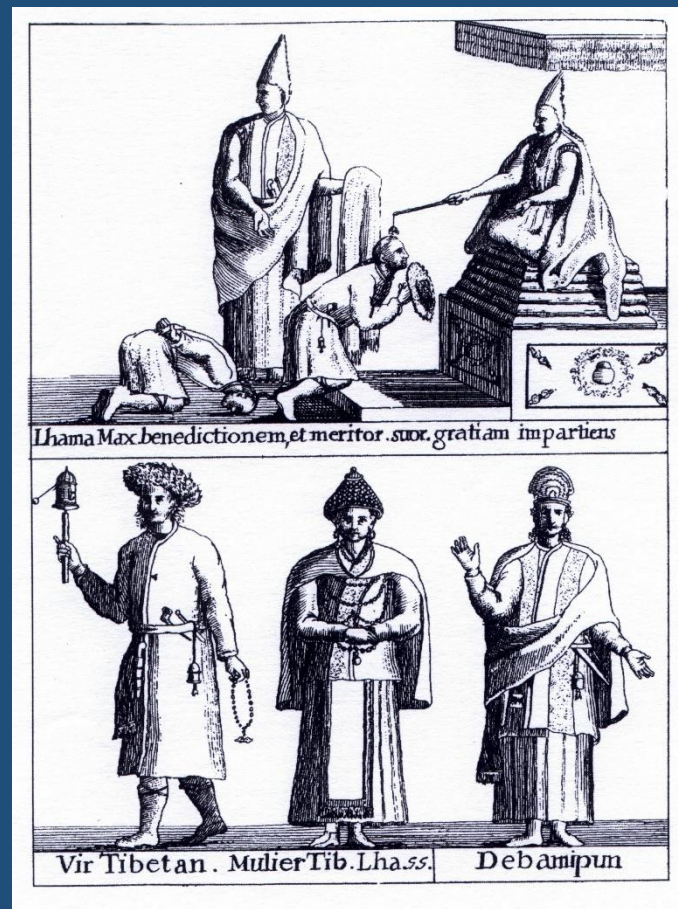

Náboženská jinakost a její reprezentace

Sylabus kurzu

- Jinakost jako sociálně antropologický pojem –
 - Pojmy identita, stereotypizace, otherization, circuit of culture
- „Jiné“ v dějinách evropského myšlení
 - Nástin dějin evropského vztahu k „jinému“
 - Typologie vztahů k „jinému“
- Jinakost a její reprezentace
 - Teorie „jiného“ a politika reprezentace
 - Příklad muzea

Požadavky na ukončení

Do 26. 3. v ISu písemně odevzdaný komentář v rozsahu 2 stran A4: *Na prvním díle seriálu Most! (ČT 2019) názorně ukažte, co pro hlavního hrdinu Ludána znamená jinakost - jaká kritéria uplatňuje ve svém náhledu na další postavy, nakolik je důsledný ve svém rozlišování a jak promítá své rozlišování v běžném životě do vztahů k ostatním postavám. Téma budeme diskutovat v další hodině.*

- Esej odevzdaná nejpozději **do 25. 5.** v rozsahu 6-7 normostran na zvolené téma, zpracovaný na základě odborné literatury a opatřený poznámkovým aparátem a seznamem literatury. Závěrečná rozprava nad pracemi ve třech termínech ve zkuškovém období.

Esej

- Rozsah 6-7 stran, téma – buď z nabídky, nebo vlastní. Půjde o analýzu konkrétní reprezentace náboženské jinakosti na základě buď

- a) písemných pramenů
- b) obrazových pramenů, filmů
- c) médií

V eseji se pokusíte s ohledem na probrané teoretické modely analyzovat, jak je v daném případě jinakost utvářena, (Smith), jaký vztah k jinému se zde projevuje (Todorov), jaké rysy odcizení (othering) se zde uplatňují (Hallam), případně jaká je zde politika reprezentace „jiného“.

Studijní literatura k esejím (v Isu)

- **Thomas Hylland Eriksen**, *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*, Praha – Kroměříž: Triton 2007, s. 12-63.
- Jonathan Smith, „Nothing Human is Alien to Me“, IS.
- Tzvetan Todorov, *Dobytí Ameriky: Problém druhého*, Mladá fronta 1996, s. 217-236.
- Elizabeth Hallam – Street, Brian V. (eds.), *Cultural Encounters. Representing 'Otherness'*, London – New York: Routledge 2000.
- Stuart Hall et al (eds.), *Representation. Cultural Representations and signifying practices*, Longodn: Sage 1997.

Doporučená studijní literatura

- Umberto Eco, *O zrcadlech a jiné eseje: znak, reprezentace, iluze, obraz*, Praha: [Mladá fronta](#) 2002.
- Umberto Eco, *Vytváření nepřítele a jiné příležitostné texty*, Praha: Argo 2013.
- Paul du Gay – Stuart Hall et al., *Doing Cultural Studies: The Story of the Sony Walkman*, London: Sage 1997.
- Clifford Geertz, *Interpretace kultur: Vybrané eseje*, Praha: Slon 2000.
- Stephen Greenblatt, *Podivuhodní vlastnictví. Zázraky Nového světa*, Praha: Karolinum 2004.
- Stuart Hall – Paul du Gay (eds.), *Questions of Cultural Identity*, London – Thousand Oaks – New Delhi: Sage Publications 2005.
- Hallam, Elizabeth – Street, Brian V. (eds.), *Cultural Encounters. Representing 'Otherness'*, London – New York: Routledge 2000.
- Adrian Holliday – Martin Hyde – John Kullman, *Intercultural Communication: An Advanced Resource Book*, London – New York: Routledge 2005.
- Thomas Hylland Eriksen, *Sociální a kulturní antropologie. Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*, Praha: Portál 2008.

- <https://www.youtube.com/watch?v=jD8tjhVO1Tc>

Jak je definováno „jiné“?

Koncepty identity – komunikační model

Esencialistický pohled

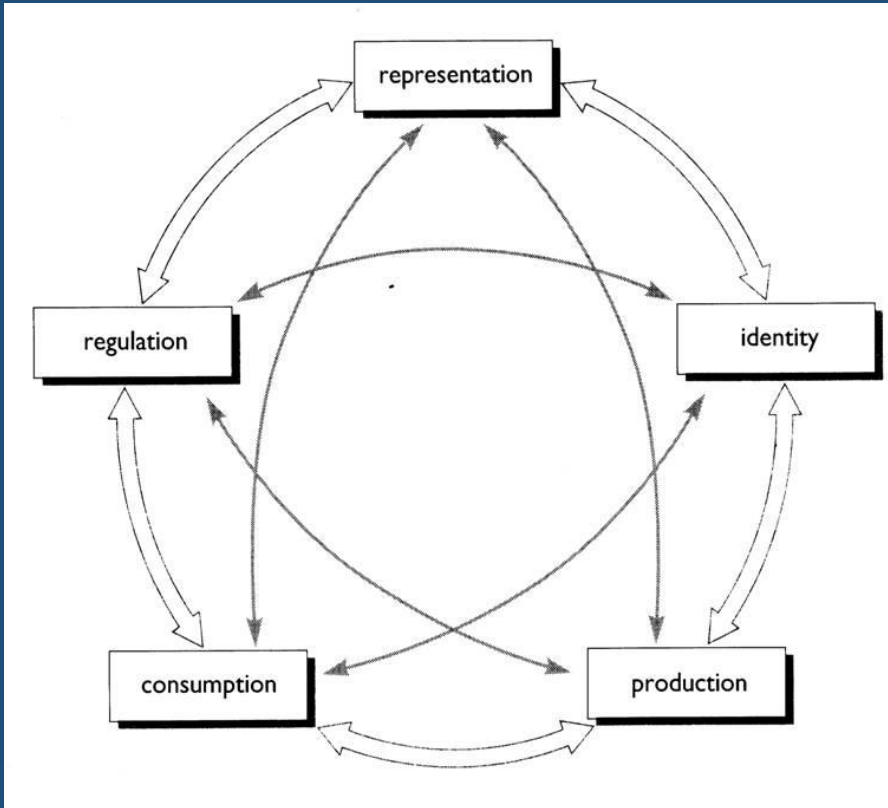
- Kultura vnímaná jako fyzicky existující entita, je homogenní
- Je spojená se zemí a jazykem, má charakter „cibulové slupky“ spolu s dalšími charakteristikami jako je náboženství, etnicita atd.
- Svět je rozdělený na „národní kultury“, lidé z jedné kultury se v základu liší od lidí z kultury jiné
- Lidé patří výhradně k jedné národní kultuře a jazyku
- Kultura se chová jako jedinec s jednou určitou osobností
- Abychom mohli komunikovat s někým, kdo je cizí naší kultuře, musíme poznat detaily nebo stereotypy jejich kultury

Neesencialistický pohled

- Kultura je projevem společnosti
- Může být spojena s hodnotami a může být charakterizována jazykem i diskurzem
- Kultury plynou, mohou se prolínat jedna přes druhou, nehledě na etnicitu, nemají pevné hranice
- Lidé se mohou pohybovat v různých kulturách napříč společnostmi
- Lidé jsou ovlivňováni, nebo využívají řadu různých kulturních forem
- Abychom mohli komunikovat s někým z jiné komunity, potřebujeme pochopit komplexitu toho, kým daný člověk je.

Stuart Hall, Paul du Gay – teorie identity pracující s tzv. kulturním okruhem (circuit of culture)

- Identita – ke komu patříme, a ke komu ne
- Produkce – význam je vytvářen každou akcí, činností
- Konzumace – nese význam (co kdo jí/nejí, nákup konkrétního zboží, účast na koncertě, mši, pouti atd.)
- Regulace – normy sociálního života, řád
- Reprerentace – jak vykládáme příběhy, jak se reprezentujeme (životopisy atd.)...

Identita jako relačně a kontextuálně závislá

- Z hlediska neesencialistického pojetí není identita nějakým souborem konkrétních rysů/znaků/charakteristik („hodnoty západní civilizace“), ale je vždy utvářena nově, relačně v dané situaci – např. člověk se stává „Brňákem“ při setkání s „Pražákem“, tato jeho identita ale postrádá smysl v kontaktu např. s Italem, kdy se prezentuje jako „z Česka/Moravy“, v Indii se stává „Evropanem“, ale klidně může být mylně pokládán za Japonce... atd.

Othering – odcizení, utvoření „jiného“

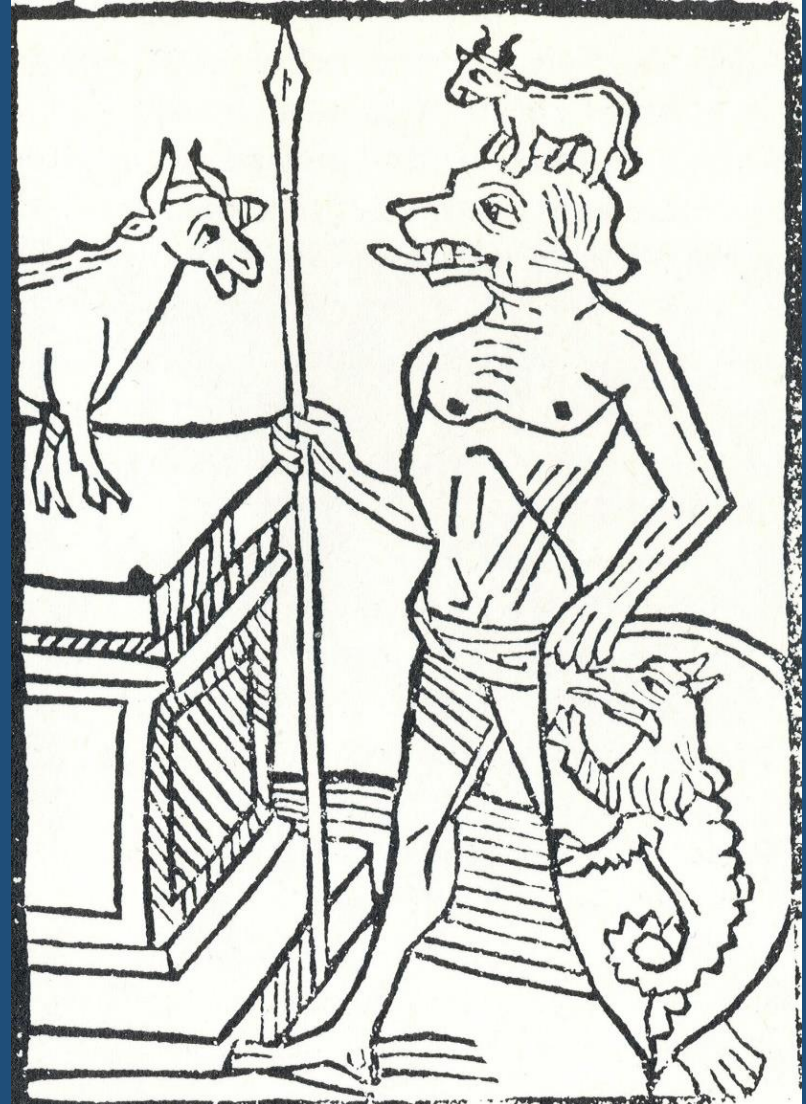
Othering/odcizení – redukování „jiného“ na něco méně, než je

- Stereotypizace – utváření ideálu „jiného“ (*Každý Tibeťan je buddhista.*)
- Stereotypizace je ovlivněna předsudky (*Je-li tento člověk Tibeťan, pak musí být buddhista.*)
- Redukování jedince na představitele kulturních charakteristik (*Každý buddhista je nenásilný člověk se zájmem o duchovno.*)
- Esencialismus (*Tento Tibeťan je jistě mírný a duchovně založený člověk.*)

Příklady ze zkušenosti.

„Jiné“ a hranice lidskosti

- Základním klasifikačním stupněm „jinakosti“ je otázka, zda „to jiné“ je lidská bytost, či nikoli
- Mnohá označení pro *vlastní kmen* znamenají zkratka „lidé“ (Hopiové, Čejeni, Lakotové, Navahové...)
- Implikace takového zjištění mohou být různé – zakládají vztah k „jinému“

Teorie monogeneze

Křesťanská antropologická teorie, podle které veškeré lidstvo pochází z jednoho rodu

Noe a jeho tři synové – Šém, Chám a Jefet

Od kdy je „jiné“ skutečně zcela „jiné“, protože do tohoto modelu nepasuje?

Lidstvo po potopě – potomstvo tří synů Noemových

Právě toho dne vešli Noe i Šém, Chám a Jefet, synové Noeho, i žena Noeho a tři ženy jeho synů s nimi do archy,
(Genesis 7, 13)

...

„Vyjdi z archy, ty a s tebou tvá žena i tvoji synové a ženy tvých synů. Vyveď s sebou všechno tvorstvo, jež je s tebou, všechnu zvěř i ptactvo a dobytek a všechnu havěť plazící se po zemi. Ať se na zemi hemží, ať se na zemi plodí a množí.“ Noe tedy vyšel a s ním jeho synové a jeho žena a ženy jeho synů.
(Genesis 8, 16-18)

Tito tři jsou synové Noeho; podle nich se rozdělila celá země.

I začal Noe obdělávat půdu a vysadil vinici.

Napil se pak vína, opil se a odkryl uprostřed svého stanu.

Chám, otec Kenaanův, spatřil svého otce obnaženého a pověděl to venku oběma svým bratřím.

Ale Šém a Jefet vzali plášť, vložili si jej na ramena a jdouce pozpátku přikryli nahotu svého otce. Tvář měli odvrácenou, takže nahotu svého otce nespatriili.

Když Noe procitl z opojení a zvěděl, co mu provedl jeho nejmladší syn, řekl: „Proklet bud' Kenaan, ať je nejbídnějším otrokem svých bratří!“

Dále řekl: „Požehnán bud' Hospodin, Bůh Šémův. Ať je Kenaan jejich otrokem!

Kéž Bůh Jefetovi dopřeje bydlet ve stanech Šémových. Ať je Kenaan jejich otrokem!“

(Genesis 9, 19-27)

Šém a Jefet zakrývají Noeho, Norimberská kronika, 1494

Prokletí Kenaana a jeho výklady

- Výklad epizody o Noem a jeho nahotě je nejasný, variant je celá řada (včetně kastrace nebo sexuálního kontaktu mezi Noem a Chámem, případně Chámem a jeho matkou – pak by Kenaan byl potomkem vzešlým z tohoto styku)
- Prokletí Kenaana bylo od doby rozvoje otroctví vykládáno jako zdůvodnění a) černé pleti obyvatel Afriky (známka prokletí) b) jako legitimizace otroctví (zejm. v 18. a 19. stol.)

Očekávání a zkušenost – Vasco da Gama v Indii

- „Vzali nás do velkého chrámu, kde jsme si povšimli následujících věcí: za prvé, loď kostela byla veliká jakoby šlo o klášter, postavená z kamene, dlážděná a u hlavního vchodu měla bronzový monument vysoký jako stěžeň lodi a na vrcholu něj byl pták, který vypadal jako kohout, a další velká socha vysoká jako člověk. Uprostřed lodi kostela byla věžička, celá z kamene a měla dveře, kterými mohl člověk vstoupit, a k nim vedlo pár bronzových schůdků. A uvnitř byl malý obrázek, který, jak říkali, zobrazoval Naši Paní a před hlavními dveřmi kostela podél zdi bylo sedm malých zvonků. Zde se hlavní kapitán modlil a my s ním. Nevstoupili jsme do té kaple, protože je u nich zvykem, že tam mohou vstupovat pouze určití muži, kteří slouží v tom kostele a kterým říkají kafeři. Tito nosili jakési smotané šňůry přes levé rameno pod pravou paží, přesně jako kněží nosí štólu. Pokropili nás svěcenou vodou a dali nám bílou hlinku, kterou křesťané v těchto zemích užívají na čelo a na hrud', okolo krku a na paže. Všechny tyto obřady provedli kapitánovi a dali mu tu hlinku, kterou si ponechal a dal jim na srozuměnou, že ji použije později. A mnoho svatých tu bylo vymalováno různě a jejich zuby byly tak velké, že jim vystupovaly až na palec z úst. A každý svatý měl čtyři nebo pět paží a pod kostelem byla veliká zděná nádrž, jako mnoho jiných, které jsme na naší cestě viděli.“ (Pope 1989: 19-21)

Jiné, nebo stejné? Přistání Portugalců v Indii, 1498

